

10. ölüm yılında

«Yedi Meş'ale»cilerden biri ve çok yönlü kültür adamı: Siyavuşgil

TÜRKER ACAROĞLU

Çağdaş ozan, yazar ve çevirmenlerimizden Prof. Sabri Esat Siyavuşgil'in ölümü üzerinden tam on yıl geçmiş. «Yedi Meşale» yazın topluluğunun iyi ozanı, değerli yazarı ve çevirmeni nasıl unutulur?

Haziran 1907'de İstanbul'da doğan Sabri Esat, 6 Ekim 1968'de yine İstanbul'da kanserden öldü. Zinçirlikuyu mezarlığına gömüldü. Siyavuşpaşa soyundan Ahmet Esat'ın oğludur. Annesinin adı Emine'dir. Antalya İlkokulunda, Kadıköy Sultanisinde, İst. Erkek Mualim Mektebinde, İstiklâl Lisesinde okudu (1926). Darülfünun Hukuk Fakültesi son sınıfindayken, hükümetçe Fransa'ya yüksek öğrenime gönderildi (1928). Dijon ve Lyon Üniversitelerinde felsefe öğrenimi gördü. (1932).

Yurda dönüşte, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsüne stajyer felsefe öğretmeni olarak atandı (1932). Üniversite reformu sırasında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine psikoloji-pedagoji doçenti oldu (1933). Dokuz yıl sonra psikoloji profesörlüğüne yükseldi. Ölümüne kadar bu görevde kaldı.

Siyavuşgil, Fransızca ve İngilizce bilirdi. Türk Psikoloji Derneği Başkanı oldu (1961-63). Merkezi Paris'te bulunan Uluslararası Psiko-teknik Derneği ile merkezi Roma'da bulunan Akdeniz Akademisi'nin üyesiydi. Öldüğü sırada Türk Pen Kulüp başkanıydı.

SANATI VE BİLİME KATKILARI

Şiirle sanat yaşamına giren Siyavuşgil'in ilk şiirleri 1927 yılında «Güneş» ve «Hayat» dergilerinde ya-

yımlandı. 1928'de Yaşar Nabi Nayır, Muammer Lütüfi Ziya Osman Saba, Vasfi Mahir Kocatürk, Cevdet Kudret ve Kenan Hulûsi Koray'ın oluşturduğu «Yedi Meşale» yazın topluluğuna katıldı. Bu genç ozanlar, öykücü K. H. Koray'ın çıkardığı «Meşale» dergisi çevresinde toplanmıştı. Amaçlarının Türk yazınının ömediğini ispatlamak olduğunu belirtiyorlardı. Dergi, ancak 8 sayı çıkabildi. «Yedi Meşale» kitabında 11, «Meşale» dergisinde 14 şiiri yayımlandı. Siyavuşgil, gisinde 14 şiiri yayımlandı şiirlerini «Odalar ve Sofalar» başlıklı ilk ve son şiir kitabında topladı (1933). Bu arada, «Muhit» (1932-33) ile «Varlık» (1935-36) dergilerinde şiirlerini yayımladı. O dönemin beğenilip sevilen ozanları arasına girdi. Şiirlerinde izlenimcilğe önem verdi.

Ozanlığı on yıl sürdü (1927-36). Daha sonra fıkralar, denemeler, incelemeler yazmaya, bilimsel yapıtlar vermeye başlaçtı. Şiiri bırakmasının nedenlerini şöyle açıklar: «Bence nasıl bir şiir dünyası varsa, onun sınırlarını kavramak ve yaşamak için de hususi çapta bir şiir kafası olmak lâzım. Hattâ bugün psikolog sıfatıyla bu şiir kafasının bazı karakteristiklerini sezebiliyorum ve hayretle görebiliyorum, ki, bu kafa, illiyet prensibine göre, işlemesi gereken ilim kafasından çok farklı... Şiir kafası, daha ziyade her şeyin izah ettiği mantıki bağların yerine, duyu ve serbest tedai bağlarının hâkim olduğu öyle bir kafa, ki rüyaların autistique ve çocukların egocentrique mantığına çok daha yakın... Bu mantıkta

kalmak elbette bir saadet olurdu. Fakat mesleklerin bazıları bu güzel mekanizmayı aşındırıyor ve değiştiriyor. Ben de mesleğime sadık kalabilmek için şiirde yaratıcı olmanın zevkenden kendimi mahrum ettim...»

İlkin «Tan» (1936-37), sonra «Ulus» (1942-44), daha sonra da «Yeni Sabah» (1948-64) ve «Haber» gazetelerinde fıkra yazarlığı yaptı, «Kültür ve Edebiyat» dergisinde yazıları yayımlandı. Deneme, ruhhilim, eğitim ve halkbilim konularında yaptığı araştırmaları çıktı. «Meydan-Larousse»'un hazırlık çalışmalarına katıldı. (1967).

«İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul» konusunda verdiği bir konferans, Ankara'da CHP konferanslar dizisinde yayımlandı (sayı 14, 1938, 24 s.). Aynı konferansı, İstanbul-Eminönü Halkevi yayınlarının beşincisi olarak da basıldı. (1938, 19 s.). Karagöz konusunda çok önem veriyordu; üç yıl sonra «Karagöz» adlı büyük bir araştırması yayımlandı (İst. Maarif Basımevi, 1941, 206 s.). Bunun Fransızcası (1951, 1961) ve İngilizcesi de yayımlandı. (1955, 1961).

«Psikoloji ve Terbiye Bahisleri» adlı kitabı, 1940'ta Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi yayınlarının 17'ncisi olarak basıldı (122 s.).

«Tanzimat'ın Fransız Ef-

kâr-ı Umumiyesinde Uyardığı Akisler» adlı incelemesi, Tanzimat fermanın 100. yıldönümü dolayısıyla Millî Eğitim Bakanlığınca çıkartılan «Tanzimat» (1940) adlı kitapta yayımlandığı gibi, ayrı-basım olarak da çıktı.

Ahmet Mithat üzerine verdiği konferans, «Ahmet Mithat Efendi Mürebbi» başlığıyla «Üniversite Konferansları, 1945-1946» (1964) adlı kitapta yayımlandı (s. 24-40).

Adnan Benk'le birlikte hazırladığı «L'Ame turque à travers les nouvelles» «Öyküler Boyunca Türk Ruhü» adlı antoloji 1953'te İstanbul'da H. Zelliç basımında basıldı (160 s.).

ÇEVİRİLERİ

Siyavuşgil'in çeviri sanatında da üstün bir kişiliği vardı. Önce kendi mesleğiyle ilgili bilimsel çevirilerle işe başladı: Ernst Mach'dan «Bilgi ve Hata»'yı, (1. cilt, 1935), Binet ile Th. Simon'dan «Anormal Çocuklar»'ı çevirdi (1939).

Daha sonra yazınsal çevirilere geçti. Edmond Rostand'ın ünlü «Cyrano de Bergerac» adlı yapıtını manzum ve uyaklı olarak dilimize kazandırdı (1942, 1945, 1946, 1956, 6. basım 1974). Bu oyun, Türk tiyatrolarında aylarca oynandı gibi, başrollerini Jose Ferrer ile Mala Powers'in oynadıkları, Oscar Armanı kazanan Ceylan

(Sayfayı çeviriniz)

Sabri Esat Siyavuşgil'in «Cyrano de Bergerac» çevirisinden

Cyrano-Kuzum Ragueneau, böyle ağlamanı!/(Elini uzatır.) Ne âlemde-sin azlı meslektaş, şöyle bana.

Ragueneau- (Gözyaşları İçinde) Molière'den... Şamdancıymış.

Cyrano-Molière ha!
Ragueneau-Artık gına/Geldi; bir daha ayak basmam tiyatrosuna/Dün akşam Scapin'i oynuyorlardı. Sizden/Bir sahne oynadılar arada.

Le Bret-Hem de aynen!
Ragueneau-"Ne haltetmeye girdi?" sahnesi yok mu?

Le Bret, (öfkeli, öfkeli)-Artık/İntihal bul!

Cyrano-Pekâlâ etmiş, eline sağlık!
(Ragueneau'ya.) Nasıl halkın hoşuna gitti mi bari sahne?

Ragueneau-(Hiçkırık) Ah Mösyö, herkes güldü hem tepine tepine.

Cyrano-Demek nasibim buymuş: bir perde arkasından/Fısıldamak ve sonra... Unutulmak!/(Roxane'a.)Yâ, Roxane,/Hatırınızda mı bilmem, Christian bir akşam/Sizinle konuşmuştum, balkondayken, işte tam/Benim hayatım bu!.. Ben karanlık bir köşeye/Çekilmiş gizlenirken kimse görmesin diye,/Başkaları yukarda ermişti muradına./Ama hak veriyorum. Hakkaniyet adına,/Son nefesimde bile, diyorum ki meheldi;/Molière bir dâhi ise, Christian güzeldi!/(O anda kilisenin çanı hafifçe çalmaya başlar ve dipte, rahibelerin hiyabandan geçerek kiliseye gittikleri görülür.) Mademki çan çalıyor, gidip dua etsinler.

Roxane-(Birini çağırmak için kalkarak, Ma söz! Ma söz!

Cyrano-Beyhude çağırmanın! Gitsinler/Siz dönüncüye kadar ben artık yol olurum./ (Rahibeler kiliseye girmişlerdir. Org sesleri gelir.) Yalnız biraz âhenge çoktan hasretli ruhum,/O da, Allaha şükür, tamam oldu şu anda.

Roxane-Ölmeyin, seviyorum sizi.

Cyrano-Olmaz, Chinda/Ancak masallardaki çirkin şehzadelere,/Sevgilileri böyle deyince, birdenbire/Ay gibi birer civan olurlarmış. Fakat ben/Hep aynı kalacağım. Tecrübe et istersen.

Roxane-Ben sizi böyle bedbaht ettim!

Cyrano-Siz mi? Bilâkis! /Kadın şefkati nedir, bilmliyordum. Annemiz/Beni çirkin bulmuştu, kızkardeşim de yoktu./Sonraları her kadın içime korku soktu;/Alaylı bakışlardan çekindim. Ancak sizde/Aradığım dostluğu buldum ve sayenizde/Hayatıma bir kadın elbisesi süründü.

Le Bret — (Cyrano'ya dallar arasından süzülen mehtabı göstererek) Etrafına bak, öbür sevgilin de göründü!

Cyrano-(Aya tebessüm ederek) Gördüm.

Roxane-Allahım, zaten bir tek insan sevdimdi,/Onu da iki defa kaybediyorum şimdi.

Cyrano-Le Bret, ben artık aya gideceğim büsbütün,/Makina icadına lüzum kalmadı bugün.

Roxane-Ne diyorsunuz?

Cyrano-Evet, orası, emin olun,/Müntehası orası cennete giden yolun./Ve bütün sevdiğim eradır. ne iyi,/Orada bulacağım Sokrat'ı, Galilée-yi!

Le Bret-(İsyankâr) Hayır, Yarabbi, hayır! Bu mudur adaletin?/Bunun gibi bir şair, bu kadar asil, metin/Bir ruh böyle mi ölsün, Allahım?

Cyrano-Le Bret yine/Kızma Allah aşkına!

Le Bret-(Hiçkırık) Sevgili dostum!

Cyrano-(Kendinden geçmiş, kalkınmağa davranarak) Bu ne?/Bunlar, bunlar, Gaskonya beyleri!.. Asıl unsur./İptidai kütle bu. Evet, muamma budur.

Le Bret-İlmini sayıklıyor!
Cyrano-Copernic de bildir!
Roxane-Aman Yarabbi!

Cyrano-Fakat ne haltetmeye girdi,/Ne haltetmeye girdi âlemin gemisine?/Felsefeyi severdi, fizikten de anladı,/Şairdi, musikide hayli behresi vardı./Lâf altında kalmazdı, yaman bir silahşördü;/Başkası hesabına bazan âşık olurdu./Rahmetlinin Cyrano de Bergerac'tı adı;/Her şey olayım derken hiçbir şey olamadı!/-Artık gitmeli! Daha fazla bekletmek ayıp!/Bak gördünüz mü ayın ışığı beni alıp/Götürmeye gelmiş!/(Tekrar yerine düşer. Roxane'in hiçkırıklarıyla kendine gelir, ona bakar ve matem tüllerini okşayarak.) Yoo! Razi değilim buna./İstemem, vevle bir an olsun Christian'a,/O kibar, mert ve güzel yavrucağa daha az/Gözyaşı dökünüz. Böyle haksızlık olmaz./Benim yegâne arzum, artık kalbim durunca,/Damarlarımı soğuk bir rüzgâr doldurunca,/Siyah elbisenizin iki manası olsun,/Bundan sonra biraz da bana matem tutulsun!

Film'in Türkiye'ye "Son Silahşör" adıyla getirttiği filmi de Siyavuşgil'in çevirisiyle Türkçeleştirildi (1953).

Öteki çevirileri şunlardır: "Gil Blas de Santillane'in Maceraları" (Lesage'dan, 4 cilt. 1945-46, 1967); "İki Başlı Kartal" (Jean Cocteau'dan 1949, 1962); "Pazartesi Hikâyeleri" (Alphonse Daudet'den, 1946, 1962, 1966); "Philebos" (Platon'dan, 1943, 1959); "Ruy Blas" (Victor Hugo'dan, 1948 1963); "Değirmenimden Mektuplar" (A. Daudet'in "Lettres de mon moulin" adlı öyküler kitabı, Remzi Kitabevince 1943, 4. basım 1957; Milli Eğitim Bakanlığınca 1944, 1962, 1966); "Yeni Mabut" (François de Curel'den, 1946); "Aktörlük Haklarında Aykırı Düşünceler" (Diderot'dan, 1943, 1962); "Tepe" (Jean Giono'dan, 1939); "Yeni Terbiyenin Prensipleri" (Albert Malche'dan, 1939) "Çephe Sohbetleri" (André Maurois'dan, 1943); "Dr. O'Grady'nin Gevezelikleri" (A. Maurois'dan, 1943); "Çocukta Dil ve Düşünce" (Jean Piaget'den, 1938); "Çocukta Hükmü ve Muhakeme" (J. Piaget'den, 1939); "Tiyatro ve Bizler" (Fortunat Strowsky'den, 1946, 1962); "Yavru Kartal" (Edmond Rostand'ın "L'Aiglon" adlı yapıtı, 1953); "Senlis'de Randevu" (Jean Anouilh'un "Le Rendez - vous de Senlis" adlı oyunu, 1953); "Değirmenimden Mektuplar ve Pazartesi Hikâyeleri" (A. Daudet'den seçmeler, 2. basım 1953, 4. basım 1957); "Andersen'den Masallar" (Hans Christian Andersen'den, 1957) vb.

Siyavuşgil, Sait Faik Abasıyanık'ın 41 öyküsünü de Türkçeden Fransızcaya çevirdi, bu kitap "Un Point sur la carte" (Haritada Bir Nokta) adıyla Milli Eğitim Bakanlığınca Hollanda'nın Leyden kentinde bastırıldı (1962, 330 s.). Şiir çevirileri de yayımlandı. Bunlar gibi, gazete fıkraları da kitap biçiminde yayımlandı. Anlaşıldığı üzere, Siyavuşgil'in çok yönlü bir kişiliği vardı.

TÜRKER ACAROĞLU

